

HÜSEYİN SİRET ÖZSEVER HAKKINDA BİR VESİKA

Ömer Özcan*

A DOCUMENT ON HÜSEYİN SİRET ÖZSEVER

Arşivimizde bulunan Türk edebiyatının önemli isimlerinden Hüseyin Siret Özsever hakkındaki belge tek parti döneminin aydınları, siyasetçileri ve kamu görevlilerinin zihniyet ve tutumlarını göstermesi bakımından önemlidir.

Edebiyat Cedide akımının tanınmış şairlerinden Hüseyin Siret Özsever Mart 1872 İstanbul'da doğmuştur. Şehsuvaroğlu ailesine mensuptur. Mülkiye'nin idadi kısmını bitirdi, yüksek kısmını rahatsızlığı sebebiyle tamamlayamadı. Mülkiye'de Recaizade Mahmur Ekrem'in öğrencisi olmuştur. Hariciye Nezareti Tercüme Mektubi Kalemi'nde tercüme işleri ile meşgul oldu. Daha sonra Nafia Nezareti Tercüme Kalemi'nde çalıştı. Muhafiz tutumu sebebiyle bir tür sürgün olarak 1900-1901 arasında o tarihte Malatya'ya bağlı olan Adıyaman kazası Tahrirat Katipliği ile İstanbul'dan uzaklaştırıldı. İstanbul İstinaf Mahkemesi Savcılığı'nca hakkında erbabı fesattan addedilerek hıyanetle itham edilip yakalama müzekkeresi çıkarıldığından Mersin İngiliz Konsolosluğu'nun yardımı ile Mısır'a oradan Korfu Adası üzerinden Paris'e giderek Jön Türk hareketine katıldı.¹ 4-9.2.1902 tarihlerinde Paris'te yapılan I. Jön Türk kongresine katıldı. Kongre neticesinde muhalifler tek fikir etrafında anlaşamayarak ikiye ayrıldılar. Ekseriyeti teşkil eden grup, gizli tutulan fikirlerine uygun bir program çerçevesinde çalışmaya ve organ olarak Özsever'in başyazarlığı altında, ilk sayısı 1.12.1897 tarihinde Cenevre'de Ali Kemal'in önderliğinde çıkan Osmanlı gazetesini devam ettirmeye karar verdi.² Özse-

* Araştırmacı yazar.

¹ Ahmet Bedevî Kuran, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İnkılâp Hareketleri ve Milli Mücadele*, İstanbul, s. 320.

² Kuran, *a.g.e.*, s. 323.

ver İngiltere'ye geçerek Folkston şehrinde Osmanlı gazetesini çıkarmaya başladı. Bu gazetede Adıyaman hatıralarını "Anadolu Mektupları" başlığı altında neşretti.

Jön Türklerin bir kesimini etkisi altında tutan Prens Sabahattin, 1902 kongresinden sonra çevresinin küçülerek bir dergi neşredebilecek güçten uzaklaşması, ortaya çıkan fikir ayrılıkları sonucu 1906'da Paris'te Teşebbüsü Şahsi ve Ademi Merkeziyet Cemiyeti'ni kurmuştur. Cemiyetin nüvesi 1902'de teşkil edilmekle birlikte programını tebliğe 1906'dan sonra başlamıştır. Cemiyetin kurucuları arasında Dr. Nihat Reşat Belger, Hüseyin Tosun, Ahmet Fazlı Tung, Milaslı Murat bulunmaktadır.³ Cemiyetin aylık organı Terakki Ahmet Fazlı Beyin yönetiminde Paris ve Kahire'de yayınlanmaya başlamıştır.

II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılına kadar yurt dışında kaldı. Dönüşünde Bursa Mektupçuluğu, Sadaret Hazine-i Evrak Müdürlüğü yaptı. İttihat ve Terakki yönetiminden memnun olmayanların bir çatı altında toplanmalarının önderliğini yapanlar arasında ismi zikredilmiştir.⁴ Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin programı ve kuruluş beyannamesi 21 Kasım 1911'de Mahir Said, Kemal Midhat, Hüseyin Siret ve Dr. Rıza Nur tarafından İstanbul valiliğine verildi.⁵ Yeni partinin idare meclisi üyesi oldu. Yeni parti içindeki gruplaşmada karşı tarafın "Dinsizler" olarak nitelendirdiği "Münevveran Takımı" içinde yer aldı.⁶ 1912 seçimlerinden sonra başkanının tutumu üzerine partiden uzaklaştı.⁷ İttihatçıların egemenliklerini tesis etmelerinden sonra diğer muhaliflerle birlikte Sinop'a sürgün edileceğini haber alıp bir süre saklandıktan sonra bir Rus vapuru ile Marsilya'ya kaçtı. Mütareke'den sonra 1920'de İstanbul'a dönerek Darüşşafaka, Alman, Ermeni azınlığa ait Eseyan, Avusturya, Galatasaray, Kuleli Askeri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı.

Yaşlılık dönemini geçirdiği İstanbul'da 27.2.1959 tarihinde vefat etti. Nigarın Hanım'la evli, Hüceste, Reyan, Şehsuvar ve Mübin'in babası idi.⁸ Cenazesi 1.3.1959'da Şişli Camii'nde öğle namazını müteakip Beşiktaş'ta Yahya Efendi Dergâhı mezarlığında defnedildi.⁹ Vefatından sonra hakkında basında çıkan tek yazı Müjde Nesiboğlu'na aittir.¹⁰

³ Ashıhan Öğün Boyacıoğlu-Levent Boyacıoğlu, 'Prens Mehmed Sabahaddin Bey', *Türkiye'de Sosyoloji (İsimler-Eserler) I*, Der. M. Çağatay Özdemir, Ankara, 2008, s. 282.

⁴ Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakkiye Karşı Çıkanlar*, İstanbul 2012, s. 54.

⁵ Birinci, *a.g.e.*, s. 56.

⁶ Birinci, *a.g.e.*, s. 104.

⁷ Kuran, *a.g.e.*, s. 505.

⁸ *Hürriyet*, 1.3.1959, s. 5.

⁹ *Cumhuriyet*, 28.2.1959, s. 1-5.

¹⁰ *Ulus*, 9.3.1959, s. 2-5.

Servet-i Fünun'da şiiirleri çıkmış, Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'e yakın olmuştur. 1896-1915 yılları arasında iyi bir şair olarak Türk edebiyatında yerini almıştır. İstiklal Marşı yarışmasına katılmıştır. Cumhuriyet döneminde gölgede kalmış, milletvekilliği, elçilik beklemiş, tekkelerin kapatılmasından sonra Cerrahi Asitanesi postnişini İbrahim Fahreddin Erenden'e (1885-1966) intisap etmiştir. Rüyasında gördüğü Hz. Muhammed için yazdığı na'tı aynı tekke mensuplarından Safer Dai tarafından Saba makamında bestelenmiştir. *Leyal-i Girizan* (1909), *Bağ Bozumu* (1928), *Kıvılcımlı Küll* (1937), *Kargalar* (1939), *Geç Kalmış Bir Cevap Ercüment Ekrem Talu'nun Son Posta'da Çıkan Yazısı Münasebetiyle* (1939), *İki Kaside Sultan Abdülhamid ve Enver Paşa* (Namık Kemal ile birlikte-1942), *Bir Mektubun Cevabı ve Hüseyin Avni Ulaş'a* (1948) isimli eserleri vardır. Kargalar isimli eser mensur hicviyedir. Eserini, bu kitabı ile bazı başka eserlerini basan matbaanın sahibi Velid Ebüzziya'ya ithaf etmiştir. Ebüzziya Tevfik'in oğlu olup babasından gazeteciliği öğrenmiş, Tasvir-i Efkâr, milli mücadele için desteklediği Tevhid-i Efkâr'ı çıkarmıştır. İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmış, gazetelerini istikrarlı şekilde çıkaramamıştır. Muhafazakar düşünceleriyle tanınmıştır. Özsever'in ithafı yaptığı sırada iktidarla arası soğuktu. Hüseyin Siret'in, *Geçmiş Günlerden* (elli senelik edebî hatıralar-4 cilt), *Üç Nasir, İki Şair, Kraca Ahmed'de Bir Gece* isimli eserleri basılmadan kalmıştır.

Muhafif tavrı sebebiyle iki defa uzun süre yurt dışında yaşamak mecburiyetinde kalan Özsever, Cumhuriyet döneminde itibar görmediği için ekonomik sıkıntı içinde yaşamıştır. Siyaset ve edebiyat muhitinden tanıdığı birçok isim yeni hayatın şartlarına uymakta güçlük çekmeden farklı konumlara gelmişlerdir. *Kargalar*'da isim vermeden bazı şahsiyetleri hicvetmiştir. *Kargalar* kitabının basım tarih ile aşağıda muhtevastından bahsedeceğimiz CHP Genel Sekreterliği yazısının tarihi arasında bir çelişki ortaya çıkmaktadır. CHP Genel Sekreteri Erzurum milletvekili Dr. Ahmet Fikri Tuzer¹¹ imzasıyla Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'e gönderilen 18.12.1938 tarih ve 8/12647 sayılı yazıda, Darüşşafaka Lisesi edebiyat öğretmeni olduğu öğrenilen Hüseyin Siret Özsever'in yazdığı *Kargalar* adlı kitabın mealinin acayip görüldüğü için bilgi olarak sunulduğu belirtilmiştir. Hasan Ali Yücel, İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçildikten sonra hükümet kurmakla görevlendirdiği Celal Bayar'ın kabinesinde Milli Eğitim Bakanı olarak 28.12.1938 tarihinde göreve başlamıştır. CHP Genel Sekreterliği yazısının tarihi onun göreve başlamasından on gün evveldir. Elimizdeki *Kargalar* kitabının baskı tarihi ise 1939'dur. CHP Genel Sekreterlik yazısı ile kitabın baskı tarihlerinde izah edilmesi güç çelişkiler bulunmaktadır.

CHP Genel Sekreterli yazısı 17.3.1939 tarihinde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına havale edilmiş, 20.3.1939'da kayda girmiştir. Evrakın üzerinde Talim ve

¹¹ A.F. Tuzer (Şumnu, 1877-Ankara, 16.8.1942), Askerî Tıbbiye mezunudur. Askerî hekim olarak ordunun değişik kademelerinde görev yapmıştır. Sivil hayatta Sağlık Bakanlığı'nda müfettiş, genel müdür, müsteşar olarak çalışmış, III, IV, V, VI dönemlerde Erzurum milletvekilliği, Dahiliye Bakanlığı yapmıştır.

Terbiye Kurulu Başkanı İhsan Sungu'nun el yazısı ile 22.3.1939 tarihi düşürülmüş, 'arzolunmuş, hıfz-ı emir buyurulmuştur.' notu bulunmaktadır. 3.4.1939 tarihinde de Sungu Bakanlık Müsteşarlığı'na tayin edilmiştir.

Burada dikkati çeken bazı hususlar bulunmaktadır. Yeni Bakan Yücel'in, CHP Genel Sekreterliğinin açıkça ifade edilmese bile Özsever'in hicviyesinde dikkat çeken bazı noktalardan dolayı cezalandırılması talebini itibara almayarak işlem yapmadan dosyaya kaldırılması talimatı özgüvenden mi kaynaklanıyor? Edebiyatçı olarak yakından tanınması gerektiği Özsever'in cezalandırılacak bir tutumunun olmadığı inancında mıdır? Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde bakanlık teşkilatının değişik kademelerinde bulunan, oldukça mülayim bir kişiliğe sahip olan İhsan Sungu'nun, böyle bir karar vermesinde telkini olmuş mudur? Bu görüşlerden hangisi etkili olmuştur bilmiyoruz. Makalelerinden biride Yeni Osmanlılar hakkındadır. Osmanlı dönemi siyasi akımlarını, mensuplarını iyi bilmesinden dolayı Özsever hakkında olumlu görüşe sahip olabilir.

Kargalar'ın şifresini çözmek güçtür. Şahısların kimliklerini anlayabilmek için dönemin siyasi ve edebî ortamına vakıf olmak gerekiyor. Beşerî değerlerin yıpranmasını şöyle hicvetmiştir: "Verme kıymet o köhne namusa / Sığmaz artık bugünkü kamusa / İbret al kargalardan ey gafil! / İktisat ilmi öğren ey cahil!"

Kendisini, "Diyemez Hakka batıl ömründe / On sekiz yıl dolaştı sürgünde."; Ruşen Eşref Ünaydın'ı, "Kimi yaldızlı bir noel ağacı / Kutlu olsun başında ünlü tacı!"; Fuat Köprülü'yü, "Atamın öz diliyle eğleniyor / Terki din etti mühtedi deniyor." beyitleriyle anlatmıştır.

"Kimin Şengül eski mahlasıdır / Murdar ellerde bir hamam tasıdır." beytiyle Falih Rıfki Atay'ı işaret etmiştir. Necip Fazıl, siyasi düşüncesini değiştirmeden önce 1920'li, 1930'lu yıllarda Falih Rıfki Atay'a çok yakındır. Atay'ın üvey kızı Mina Urgan anılarında Kısakürek'in evlerinden eksik olmadığını yazıyor. Kısakürek, Osmanlı ve Cumhuriyet devirlerinde devletlilerin yakın çevresinde bulunan, farklı mizaçlara sahip Cemal Paşa, Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Adnan Menderes ve nihayet Süleyman Demirel'le yıldızlarını barıştırmaya hünerini gösteren Atay'ı, geçmişteki aziz dostunu, yolları ayrıldıktan sonra Ankara'nın ünlü Şengül Hamamı ile özdeşleştirmiştir. Kısakürek'in bu sıfatı takarken Özsever'den kopya çektiği anlaşılıyor. Metinde tespit edilmesi gereken çok isim bulunmaktadır.

Kargalar'da bazı şahıslar açık kimlikleriyle yerlerini almışlardır: Ziya Paşa, Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Refik Saydam, Şinasi, Tefik Fikret, İsmet İnönü, Gazi Osman Paşa.

Kargalar'ın metnine rakamlı dipnotlarını bazı hususlara açıklama getirmek gayesiyle koyduk.

Hüseyin Siret

KARGALAR

Eyledim Siret Ziya âsâ vücuha iltifat
Rahmet olsun fenni nazmın Pirine, üstadına

MATBAAİ EBÜZZİYA İSTANBUL 1939

KARGALAR

Ebüzziyanın şerefli oğlu Velid'e

Yolum üstünde taş, diken ve çamur,
Yüklü ufku da serpilir yağmur...
Kargalar kurmuş ilkbahara çadır;
Gamlı gülşende haykırır, bağırır...
Çekilip bir kenara bülbüller,
Bu mutantan nevaya hayret eder.
Hepsinin sırmadan yeşil otağı,
Güllerin sinesindedir yatağı.
Hepsinin ayrı tahtı iclâli,
Hepsinin başka başka timsali:
Kimi yaldızlı bir Noel ağacı,
Kutlu olsun başında ünlü tacı!
Kimin Şengül eski mahlasıdır.
Murdar ellerde bir hamam tasıdır.
Kiminin nam-u şanı bir destan.
Kullanır nakd için hesabı benan.
Kimi mestureden kurar otağı,
Randevu evlerinde var yatağı.
Gözler akşam hilâli bir çelebi.
Daha Şevvalde bekliyor Recebi.
Kimi bir vaad alır Kemale söğür,
Kara bir yüzle Zülcelâl'e söğür.
Sesinin aksi bir çukurda siner,
Kopsun alkışlayan sefil eller!..
Kimi etfal önünde bir canbaz,
Ceddi pâkinden olsun arlanmaz.
Atamın öz dilile eğleniyor,
Terki din etti; mühtedi deniyor.
Kimi bin bir çocuklu dil anası

Bulunur her diyarda bir babası.
 Bil Selâniklidir asıl ebesi,
 Mâşaaallah yerinde debdebesi.
 Kimi Divanyolunda bir devedir;
 Hâmidin iç cebinde bir güvedir.
 Bir fener elde karşılar güneşi,
 Varmı –der– sende bak bunun bir eşi?
 Dokuz ay on gün oldu hamiledir,
 Gebelik hâli onda bir çiledir.
 İkın ey kutlu şah eser doğacak,
 ‘Şebçırağ’ adlı bir Güher doğacak.
 Gökten inmiş zemine maidesi,
 San’atin yeryüzünde aydedesi.
 Bir de vardır sevimli bir fettan.
 Gözümün nuru fazılı devran.
 Nesr ü nazmı aliyülâlâdır,
 Bezmi yaranda nöktepîrâdır,
 Dili ağzında tatlı bir gevrek,
 Verse insan çıtır çıtır yiyecek.
 Yazma divanı hattı kuffidir,
 Galiba mezhebi huruffidir.
 O kurultay hatibi hoş lehçe
 Cahidin pençesinde bir serçe.
 Onu baştan çıkardı kahbe felek,
 Oda devrana girdi huu.. diyerek.
 Severim her ne yapsa kâfiri ben,
 Müslüman olmıyan o şairi ben.
 Ma’rifet canibinde bir üstad,
 Yüce irfan dağında bir Ferhad.
 Nice çamlar devirdi biçare,
 Akıbet vasıl oldu dildare.
 Şiiri terk etti, bildi noksanı,
 Budur ancak yegâne irfanı.
 Laklakıyyat kitabı şaheseri,
 İliminin yok fakat kitapta yeri.
 Bir mekin görse Bermekî¹² okuyor,

¹² Eder tedvir-i âlem bir mekînin kuvve-i azmi
 Cihan titrer sebat-ı pay-i erbab-ı metanetten. (Namık Kemal)

Değişen formlar mekik dokuyor.
 Yeni harfler yetişti imdada,
 Verelim bir icazet üstada.
 Hepsinin ağız bir: Vatan, millet.
 Doludur ceplerinde milliyet.
 Şaşa kaldım şu karga derneğine,
 Ey muazzez vatan, zavallı nine!
 İhtiyar bir kadınla tek oğlu,
 Bir somun elde, annesinde kolu,
 Dönüyorlardı akşam evlerine,
 Sevgi, saygı ile bağlı birbirine.
 Ana seksenlik, oğlu altmışlık,
 Köhne şair kılıklı oğlu alık
 Diyemez Hakk'a batıl ömründe,
 On sekiz yıl dolaştı sürgünde.
 Başı göklerde sanki bir kayadır,
 Aynı bir yolda daima yayadır...
 Verme kıymet o köhne namusa,
 Sığmaz artık bugünkü kamusa.
 İbret al! Kargalardan ey gafil!
 İktisat ilmi öğren ey cahil!
 Nakte tahvil edince namusu
 Altın akçen olur etek dolusu.
 Paradır asrımızda hak dini,
 Git de gör bankalarda ayini!
 Belki bir mescidin imameti var,
 Durma mihraba geç cemaati var.
 Hazreti Zülcelâl'e al tekbir,
 Çınlar altın sesinde: Allah bir...
 Guslet akşam ezanı Şengül'de
 Tertemiz kıl namazı bir gün de.
 Adam olmaz , o eski dik kafadır.
 Haddi şer'îsi bence kırk sopadır.
 Medenî bir vekil Refik Saydam,¹³
 Asküitvari¹⁴ bir efendi adam,

¹³ Muhterem Başvekilin Dahiliye Vekâleti sırasında yazılmıştır.

¹⁴ Lord Herbert Henry Asquith (1852-1928), İngiliz Başbakanı.

Neyleyim yok onun Bekir Ağası,¹⁵
 Gece tırnak söken Tekir Ağası-
 Rahmet olsun ocaklı sırdaş!
 Müntesibdi Veliyyi Bektaş.
 Soluyor her adımda tık nefesi...
 Evi gördüm ki hakkuran kafesi,
 Güldüler kargalar zevahirine,
 Milletin hür fikirli şairine.
 Valdenin gözlerinde bir şimşek..
 Alçalıp düştü kargalar dönerek.
 Dedi: – Oğlum ne hoş tamaşadır.
 Bunlar erbabı şiir-ü inşadır.
 Vatanın marifet güzideleri,
 Dolu irfan, edeble mideleri.
 Hangi kaynaktan aldılar feyzi,
 Hepsinin ellerinde arka bezi.
 Sen Şinasi, Kemal'e, Fikret'e bak
 Şanlı Osman Paşa'yla¹⁶ İsmet'e bak.
 Millet olsun önünde mihrabın;
 Gençlik olsun başında mehtabın.
 Geçmişin Hak yolunda şanlı Bedir.
 Kuru ekmek evinde kâfidir.
 Gebedir sabırın için geceler.
 Doğacak tertemiz alınlı seher.
 Tacı İsmet başında yükselecek:
 Yüzü biçare milletin gülecek.
 İşte öksüz faziletin gidişi...
 Öptü alnından akşamın güneşi.
 Kapısından girer iken evinin
 Dedi: Oğlum nedir bu gamlı enin?
 Kargalar aç mı? Haykırır yer yer..
 Ekmeğinden kopar da onlara ver!..

¹⁵ 1870-1922 yılları arasında Harbiye Nezareti'nin (günümüzde İstanbul Üniversitesi Merkez Binası) kuzey doğusunda bulunan, siyasi mahkumların tutuldukları hapishanenin ilk müdürü olan alaylı binbaşı.

¹⁶ Pilevne kahramanı.

CUMURİYET HALK PARTİSİ

GENEL SEKRETERLİĞİ

8
12647

Ankara:

15 K. Evvel 1939

Bağlısı:/

Sayın Hasan Âli Yücel
Measrif Vekili

Özeldir:

Darüşşafaka lisesi Edebiyat muallimi olduğun-
nu öğrendiğimiz Bay Hüseyin Siret tarafından yazıl-
mış olan (Kargalar) adlı kitabın maalini acaib gör-
düğümüz için bilgi olarak yüksek tetkikinize sunduk.
Saygılarımı teyit eylerim.

C.H.P. Genel Sekreteri
Erzurum Saylavı

R. H. Çarşamba

X. 17. III. 1939

Çg-2
114

KK
95
20. III. 939

Arzolanın, Hifi emir
buğrulmuştur
22. 3. 1939
J. Simgin

T